

PATRIMONIUL ECLEZIASTIC ÎN MĂRGINIMEA SIBIULUI (1848 – 1918)*

Daniela Deteșan**

Abstract. *The article reviews the state of the priests, parishes and churches from Mărginimea Sibiului in the period between the 1848 Revolution and the Great Union of 1918. The data and information selected from the Archive of the Săliște Deanery and from the periodical press of the 19th century reflect the human, social, cultural scope of the mainly Orthodox inhabitants of this area. From archpriests' general reports, correspondence between priests and archpriests, wealth inventories of the parishes and of the deanery, protocols of the archpriest synods, reports of the priests about the size and situation of their parishes – from all these sources we can recover the comprehensive picture of the ecclesiastical heritage. Our analysis confirms that in the 13 communes belonging to the Orthodox Deanery of Săliște there existed rich church and school funds, as well as parish funds (that were necessary for the pays of the priests). The churches were kept in good condition and had precious liturgical books, vestments and vessels. The average salary of a priest counted 280 florins per year.*

Keywords: Romanian Orthodox Church, priests, Transylvania, Săliște, 19th century

43 de ani a slujit preotul Daniel Neamțu (1817-1881) în parohia Săliște. Era tată a cinci copii, pe unul dintre ei, jurist la Academia C.R. de drepturi din Sibiu, ținându-l la școală cu foarte mari greutăți¹. Ca președinte al sinodului parohial asigura buna ordine și conlucra la chivernisirea averii parohiei. Făcea parte din comisia fundației „Andrei Șaguna” și îndeplinea funcția de asesor la scaunul protopresbiterial.

Multe asemenea destine se întâlnesc în protopopiatul ortodox Săliște. Documentele arhivelor ecleziastice² relevă o întreagă galerie de preoți, capelani, diaconi, protopopi, epitropi. Cu bune și cu rele, entuziaști, zbuciumați, aclamați, judecați, mulțumiți sau nemulțumiți, rostind cuvântul sfânt precum se cuvine oricărui slujitor al tainelor lui Dumnezeu. Ei reprezintă modele, puncte de sprijin, reazeme de nădejde. Vin în atingere imediată cu poporul, trezesc prin cuvântări și prelegeri potrivite sentimente religioase, dau sfaturi despre alegerea de meserii, citirea și răspândirea de cărți educative și religioase, abonarea la jurnale și reviste, pomărit (pomicultură), cultura legumelor, creșterea vitelor, însemnătatea pădurilor, îngrijirea monumentelor istorice, despre cum trebuie ajutați cei primejduiți de incendii și asigurări. Preoții colaborează cu învățătorii pentru realizarea

---

* Studiu susținut printr-un grant de cercetare realizat cu sprijin financiar din Fondul Recurent al Donatorilor, aflat la dispoziția Academiei Române și gestionat prin Fundația „PATRIMONIUL”, intitulat *Patrimoniul istorico-juridic românesc în documente și arhive inedite*, nr. proiect: GAR-UM-2019-II-2.5-13, director de grant: Ela Cosma.

** Cercetător științific I, dr., Institutul de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca al Academiei Române; e-mail: dete76@yahoo.com.

¹ Arhiva Protopopiatului Ortodox Român Săliște [în continuare A.P.O.R.S.], 11/1866.

² Adresez mulțumiri pe această cale preoților-protopopi Ioan Ciocan și Petru-Toader Damian pentru sprijinul acordat în activitatea de documentare.

șezătorilor cultural-religioase în zilele de duminică și în sărbătorile posturilor de peste an. Depășesc greutățile și neajunsurile vieții de zi cu zi, ajutând și îndemnând la renovarea sau reclădirea din temelie a bisericilor deteriorate de vechimea timpului, la dotarea corespunzătoare cu icoane bisericesti, icoane, cărți de cult și veșminte preoțești. Subscriu alături de oierii bogați la acțiuni de ajutorare și binefacere, colecte pentru biserică și școală, creează fonduri și fundații particulare. Combat vicii precum luxul, băutura, concubinajul, nașterile „din pat nelegiuit”, îndeamnă la păstrarea obiceiurilor vechi și a celor învățate în casele părintești. Mângâie și îmbărbătează bolnavii, împacă pe cei învrăjbiți, mediază diferendele matrimoniale.

Cu o păstorire de 50 de ani se distinge *Ioan Manta junior* din familia preoților Manta. În casa Manta din Gura Râului, dotată cu pian și-o bibliotecă înțesată de partituri de la Bach până la Wagner, se țineau serate de muzică și poezie. Printre oaspeții obișnuiți ai casei s-au numărat George Coșbuc, Octavian și Veturia Goga, Lucian Blaga, Onisifor Ghibu, Ioan Slavici, Alexandru Vlahuță, Ilarie Chendi, Septimiu Albini, Bogdan Duică, Nicolae Iorga. La introducerea lui Ioan Manta în parohie, protopopul Ioan Lupaș remarcă respectabila tradiție păstrată în această familie de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până la strănepotul din a cincea generație³. Prin străduințele preotului Manta împreună cu contribuția credincioșilor s-a cumpărat și adus iconostasul bisericii din Gura Râului, care nu este altul decât cel al vechii biserici grecești din Sibiu-Cetate⁴. Preotul Ioan Manta junior a ctitorit școala veche zidită la 1900, pe frontispiciul căreia stă scris sloganul „Prin cultură la putere”. Tot el a condus delegația gurenilor la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia.

Ca pretutindeni în Transilvania, și în Mărginimea Sibiului preoția se transmitea din tată-n fiu, comunitățile preferând ca preoți pe cei originari din zonă, pe fiii locului. Întâlnim la nivelul protopopiatului Săliște așa-numitele „dinastii de preoți”:

a) *familia Manta în Gura Râului* – Șerban Manta; Ioan Manta senior, care avea în anul 1919 un venit anual de 11.013,24 coroane⁵; fiica lui, Florica, soră de caritate în primul război mondial a căzut pradă în 1914 tifosului, îngrijind și alinând cu abnegație durerile altora; Ioan Manta junior (1888-1938), preot din 2 iunie 1911, căsătorit, tată a doi copii (Mircea și Cornelia); Ionel Manta.

b) *familia Borcea în Săliște* Dumitru Borcea (1772-1853) cunoscut ca „monahul David” după ce s-a călugărit spre sfârșitul vieții, ctitor al Bisericii Mari din Săliște, înmormântat prin episcopul Andrei Șaguna; alături de săliștenii fruntași Dumitru Răcuciu, Dumitru Herția, Oprea Milea a călătorit la Viena și a obținut de la Ferdinand I o diplomă imperială care consfințea dreptul de vamă târgului din Săliște pe seama bisericii și a școlii⁶; Dimitrie Borcea (1807-1865) tată a 12 copii dintre care doar doi i-au supraviețuit –

³ „Revista teologică”, an V, nr. 3 din 1 februarie 1911, p. 93.

⁴ Eugeniu Munteanu-Mărgineanu, *Sate mărginene: Gura Râului*, în „Revista economică”, XLIX, nr. 9-10 din 8 martie 1947, p. 39.

⁵ Date personale ale parohului Ioan Manta senior, în A.P.O.R.S. I/3/1919.

⁶ Ilie Hașeganu, *Figuri din Mărginime*, vol. I, Brașov, Editura Revistei „România Tânără”, 1943, p. 14.

avocatul Ioan Borcea și preotul Alexandru Borcea; a fost asesor consistorial, director al școlii din Săliște, locuitor de protopop (namesnic) între 1856-1865⁷; Onisifor Borcea (1818-1900) hirotonit în 1844 prin Vasile Moga, tată a șase copii, toți căsătoriți⁸; Alexandru Borcea (1849-1909) hirotonit în 1883 prin Miron Romanul, căsătorit, cu trei copii; Dumitru Borcea (1877-1946) hirotonit de Miron Romanul (1883), paroh al Săliștei (din 1909) cu un doctorat în teologie la Universitatea din Cernăuți, îndeplinind doi ani funcția de profesor la gimnaziul de stat și școala civilă din Făgăraș; a predat trei ani ca învățător, s-a căsătorit cu Elena născută Irhaș și a fost colector intern la ziarul „Telegraful român”⁹.

c) *familia Baca în Poplaca* – Coman Baca senior (1830-1890) fiul economului Oprea Baca, încreștinat de preotul Radu Negru¹⁰; a funcționat și ca învățător la școala din sat; s-a implicat activ în acțiunea de colectare pentru ostașii români răniți în războiul de independență¹¹; Coman Baca junior (1866-1921), a cărui păstorire a coincis cu celebrarea a 100 de ani de la zidirea bisericii (1893); membru în scaunul protopresbiterial (din 1909), arestat și întemnițat la Cluj (1915-1917), eliberat în 1918 și repus în toate drepturile¹².

d) *familia Iosof în Tilișca* – Pavel Iosof; Ioan Iosof senior (1816-1897) tată a patru copii cu creștere aleasă (unul jurist, al doilea cleric, al treilea gimnazist în Sibiu, al patrulea gimnazist în Brașov); paroh din 1862, distins cu brâu roșu de mitropolitul Miron Romanul la împlinirea a 80 de ani¹³; Ioan Iosof junior născut în 1868, fost învățător în Gârbova, Sibiel și Tilișca; a intrat în funcția de preot la 15 iulie 1897; tată a cinci copii; avea un venit anual de 12.504,20 coroane (dintre care 1.409,20 coroane din surse bisericesti plus 11.095 coroane în completare de la stat)¹⁴.

e) *familia Iuga în Tilișca* – Petru Iuga senior; Petru Iuga junior, preot din 1896.

f) *familia Hanzu în Cacova (Fântânele)* – Ioan Hanzu senior (1842-1903), dedicat ridicării economice și culturale a comunei, specialist în pomărit, creator al soiului de mere „cacovenesti”¹⁵; hirotonit preot prin arhiepiscopul și mitropolitul Andrei Șaguna, slujește în parohie din 19 iunie 1868, păstorind cele 159 familii înregistrate în „Protocolul datelor bisericesti întâmplare în cursul anului 1884”¹⁶; Ioan Hanzu junior (1874-1942), care a deținut și funcția de învățător în Gura Râului și Cacova, preot din 1903¹⁷.

---

⁷ *Ibidem*, p. 18-19.

⁸ Săliște, 1 februarie 1884, Protocolul protopresbiterial al tractului greco-oriental al Săliștei despre datele bisericesti pre anul 1883, în A.P.O.R.S. 102/1884.

⁹ Date personale ale parohului dr. Dumitru Comșa, în A.P.O.R.S. I/3/1919.

¹⁰ Apud Emanuel Tăvală, *Cronica parohială*, Sibiu, Editura Andreiana – Agnos, 2011, p. 36.

¹¹ Apud, Emanuel Tăvală, *Poplaca. O istorie vie*, Sibiu, Editura Andreiana – Agnos, Sibiu, 2011, p. 41, 187.

¹² *Ibidem*, p. 191.

¹³ *Monografia școlii greco-orientale române din Tilișca*, în „Transilvania”, XLIV, 1913, nr. 1-2, p. 43.

¹⁴ Date personale ale parohului Ioan Iosof, în A.P.O.R.S. I/3/1919.

¹⁵ Ilie Hașeganu, *Figuri din Mărginime ...*, p. 79.

¹⁶ A.P.O.R.S. 95/I/1885, nr. 19.

¹⁷ Date personale ale parohului Ioan Hanzu, în A.P.O.R.S. I/3/1919.

g) *familia Băilă din Vale* – Ioan Băilă născut în 1812, paroh din anul 1838, hirotonit prin Vasile Moga, vădov cu doi copii; Constantin Băilă, capelan din 1876, tată a trei copii¹⁸.

***

La baza acestui studiu stă o cercetare anterioară¹⁹, completată cu informații noi selectate din Arhiva Protopopiatului Ortodox Săliște, care se păstrează în condiții foarte bune la Muzeul Protopopiatului Săliște. Cele mai relevante date provin din rapoartele generale întocmite de protopopi despre afacerile bisericești și activitatea pastorală. Adevărate radiografii ale vieții bisericești, culturale, sociale și economice, ele s-au păstrat din timpul protopopului *Ioan Hannia* (1855-1878). Atunci Săliștea aparținea protopopiatului Sibiu I, cu reședința la Sibiu.

Vorbim despre 13 comune cu 20 de parohii, 22 de preoți – iar dintre aceștia 18 parohi și patru capelani –, 15 biserici zidite din material solid și doar una de lemn. Cele mai mari comunități erau Săliște și Gura Râului, iar cea mai mică Amnaș. Centrul protopopiatului se învecina la nord-vest cu Aciliu, la vest cu Galeș și Tilișca, la nord cu Mag, la est cu Săcel și Vale, la est cu Sibiel. Dintre cei 17.716 locuitori²⁰ (adică 4.328 familii), distribuiți pe o suprafață de 1.200 km² știau să citească și să scrie 33,25%²¹. Elevii care frecventau școala erau tot mai mulți și cei rămași fără instrucție în scădere. După numărul total al locuitorilor ar veni 805 suflete la un preot.

Administratorul protopopesc *Moise Toma* (1879-1880) și protopopul *Moise Lazăr* (1881-1884) au întocmit la rândul-le dările de seamă anuale, sintetizând date despre mișcarea populației – nașteri, decese, căsătorii, copii ilegitiimi, divorțuri, căsătoriile mixte, treceri de la o confesiune la alta. În lumina acestor rapoarte îi vedem pe protopopi preocupându-se de starea și averea bisericilor, de arhivele parohiale, de școli, învățători și frecvența școlară.

După rearondarea teritorială din 1884 când protopopiatul Sibiu I devine protopopiatul Săliște cu sediul la Săliște, postul de protopop va fi ocupat de următorii:

a) *Nicolae Maier* (1884-1898), originar din Rehău, cu studii la Viena ca bursier Șaguna. A predat la gimnaziul din Năsăud și la Seminarul Andreian din Sibiu. A fost deputat al sinodului arhidieceșan, membru pe viață al Astrei, președinte al reuniunii meseriașilor din Săliște și al direcțiunii Casei de Păstrare²².

---

¹⁸ Vale, 20 ianuarie 1884, Raport-răspuns nr. 9/1884 către oficiul protopresbiterial la adresa nr. 365/1883, în A.P.O.R.S. 59/1884.

¹⁹ Daniela Deteșan, *Parohii, preoți și învățători. Protopopiatul ortodox român Săliște în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în Varga Attila, Iosif Marin Balog (coord.), *Diversitate culturală, realități politice și multiconfesionalism în Transilvania și Banat (sec. XVIII-XX). Cercetătorului științific gr. I dr. Dumitru Suciu la împlinirea vârstei de 70 ani*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014, p. 109-120.

²⁰ Raportul nr. 522B/1885 către comitetul protopresbiterial despre starea protopopiatului Săliște, în A.P.O.R.S. 194/V/1885.

²¹ *Ibidem*.

²² † *Dr. Nicolae Maier*, în „Foaia poporului”, an VI, nr. 22, din 24 mai/5 iunie 1898, p. 255.

b) Administratorul protopopesc *Petru Iuga senior* (1898-1901), paroh emerit în Tilișca, la care se mărturiseau toți preoții tractului în postul prepaschal al Păresemilor, când se desfășura conferința preoțească anuală²³.

c) *Dr. Ioan Stroia* (1901-1908), viitorul episcop al armatei române între 1925 și 1937, cu studii universitare la Leipzig și Budapesta, încununat cu un doctorat la Universitatea din Jena (1893). La 25 iulie 1902 a pus piatra de temelie la impresionantul edificiu școlar din Săliște. A îndeplinit și funcția de inspector școlar. Autor al abecedarului și cărții de citire pentru școlile populare, alături de învățătorii din Săliște, Dumitru Lăpădat și Iuliu Crișan. A contribuit la construirea casei protopopiale, a școlii din Topârcea, la restaurarea bisericilor din Vale și Tilișca²⁴. A stat în fruntea despărțământului Astrei, a reuniunii de muzică, reuniunii de înmormântare, reuniunii pentru valorizarea laptelui. A deținut funcția de director al Casei de Păstrare din Săliște, urmărind constant menținerea caracterului cultural al acestei instituții de binefacere.

d) *Dr. Ioan Lupaș* (1909-1919), cea mai distinsă personalitate a Săliștei, numit de săteni „Ioan Gură de Aur”²⁵. Cu studii la Facultatea de litere și filosofie din Budapesta (1900-1904) și la Universitatea din Berlin, este autorul biografiei mitropolitului Andrei Șaguna, premiată de Academia Română, pentru care regele Carol I al României l-a distins cu decorația *Bene Merenti* clasa I²⁶. A reușit să aducă un suflu nou printre preoți și învățători și a știut să pună ordine în administrație. O preocupare constantă a reprezentat-o ameliorarea stării materiale a preoților. A fost inițiatorul „Bibliotecii Șaguna”, cu scopul de a da oamenilor broșuri ieftine (6 fileri) cu conținut edificator. De asemenea, e inițiatorul fondului „Andrei Șaguna” (1909), care avea drept scop răspândirea cărților religioase și educative, la 100 de ani de la nașterea mitropolitului, cu suma inițială de 100 coroane; fondul a crescut până la 6375,23 coroane în 1918²⁷ din donații benevole și din vânzarea broșurilor apărute în „Biblioteca Șaguna”. Protopopul Lupaș și-a propus înființarea unei biblioteci de popularizare a cunoștințelor religioase, istorice, pedagogice, economice, igienice și juridice. A monitorizat fondul protopopesc și fondul „Binefacerea” pentru construirea unui azil; a creat un fond pentru monumentul închinat lui Andrei Șaguna (29 iulie 1916).

e) *Dr. Dumitru Borcea* (1920-1946), al patrulea protopop al Săliștei cu doctorat, pe care l-a susținut în teologie la Universitatea din Cernăuți (1905).

Protopopul întocmea anual rapoarte pe care le prezenta în fața sinodului. Ele conțin informații și date bisericești, administrative, pastorale, culturale, școlare, demografice, epitropești. Raportul întocmit de Ioan Lupaș în anul 1912 s-a publicat ca model în „Revista teologică”. Protopopul era directorul școlii confesionale din Săliște și inspector

---

²³ A.P.O.R.S., I/49/1911/473-474.

²⁴ *Noul protopop al Sibiului*, în „Foaia poporului”, an XVI, nr. 22 din 25 mai/7 iunie 1908, p. 237.

²⁵ „Calendarul pentru toți”, Săliște, Editura și tiparul Tipografia Săteanului, 1923, p. 103.

²⁶ Săliște, 7 noiembrie 1911, Raport înaintat conferinței preoțești din 9 noiembrie 1911 în conformitate cu ordinul consistorial din 9/22 august 1911 nr. 6656, în A.P.O.R.S., I/49/1911/473-474.

²⁷ Săliște, 29 martie 1918, Litere fundaționale ale Fondului Andrei Șaguna pentru răspândirea cărților religioase și educative, în A.P.O.R.S., prez. 11 aprilie 1918, 204/205, I/6/1918.

școlar. În această ultimă calitate participa la examenele școlare, cum a făcut de pildă Ioan Hannia, împreună cu consilierul școlar Pavel Vasici, în 1863 la școala din Gura Râului, la examenul ținut în biserică prin învățătorul George Popa²⁸.

Averea protopopiatului Săliște la sfârșitul anului 1913 cuprindea: casa protopopească, curtea și grădina în valoare de 28.044 coroane; fondul protopopesc de 5.036,24 coroane; fondul Binefacerea (1907) pentru ajutorarea nevoiașilor de 3.723,72 coroane; fondul Șaguna (1909) pentru tipărirea și răspândirea scrierilor folosite de poporul de 4.191,49 coroane; biblioteca centrală protopopească de 2.000 coroane; mobilierul cancelariei protopopești de 458,24 coroane, adică, în total 43.473, 69 coroane, din care pasive 3.500, mai rămânând o avere activă în valoare de 39.973,69 coroane. Față de anul 1912 suma era mai mare cu 7.055 coroane²⁹.

În dezbaterile istoriografice, regiunea oferă oportunități de studiu extraordinare. Vorbim de o regiune compact românească și ortodoxă, excepție făcând Amnașul, unde majoritari erau sașii evanghelici. Aceste comunități și-au făcut o faimă netăgăduită prin ocupațiile locuitorilor – păstoritul, creșterea animalelor și comerțul. Mărginenii aveau o stare materială bună, agonisind cu chivernisire averi, unele modeste, altele care întreceau cu mult limita obișnuinței. Gospodari neîntrețuți, ageri la minte și energici, ei au arătat multă putere de muncă și dragoste de carte. Bunăstarea locuitorilor a avut implicit un impact pozitiv pe plan bisericesc și școlar.

***

Centrul protopopiatului, *Săliștea* avea străzi pavate, case bine ținute, judecătorie cercuală, pretură, oficiu de poștă și telegraf, stație de cale ferată, târg de săptămână, farmacie, prăvălii. Din 1896 aici ființa primul atelier român de pălării din Transilvania cu vânzare en-gros și en detail, condus de pălărierul Ioan Dădârlat³⁰. La 7 septembrie 1908 s-a înființat societatea pe acțiuni „Înaintarea” pentru construirea unui stabiliment de băi de abur și a unei centrale pentru producerea de lumină electrică³¹.

Comuna bisericească Săliște avea patru parohii. Bisericile se păstrau în stare bună, dispuneau de veșminte preoțești, cărți de cult necesare pentru serviciul divin și odoare bisericești. Avera bisericii consta în edificii, porțiunea canonică, bani și hârtii de preț, fondurile parohiale în bani și bucate, pământurile de la care se folosea uzufructul, veșminte, cărți, odoare. În averea bisericilor mai intrau icoane, cădelnițe, prapori, potire,

---

²⁸ „Telegraful român”, XII, nr. 33 din 26 aprilie 1864, p. 132-133.

²⁹ Raport general despre afacerile bisericești, școlare și epitropești ale protopopiatului Săliște în cursul anului 1913, în A.P.O.R.S., I/8/1914, 284.

³⁰ În chip remarcabil, meșterii pălării ai familiei Dădârlat continuă până astăzi tradiția acestui meșteșug popular, așa cum indică cercetarea de teren efectuată de Claudia Lotrean în anul 2008 la Săliște. Vezi Claudia Lotrean, *Familia de pălării Ilieș-Dădârlat din Săliștea Sibiului – Tezauru umane vii*, în „Tradiții clujene. Tezauru umane vii”, an II, nr. 3, Cluj-Napoca, Consiliul Județean Cluj, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, 2009, p. 29-35.

³¹ A.P.O.R.S., IV/6/1908.

odoare, clopote, sfeșnice, cruci, banii strânși cu discul și se putea transpune anual dreptul de vamă al târgului.

Cei mai mulți preoți aveau o dotațiune de clasa a III-a (400 florini). Își completau veniturile din „mila împărătească”, stabilită prin rezoluția emisă la 29 mai 1861 de împăratul Francisc Iosif I³². Anual ei primeau un sprijin bănesc din ajutorul de 24.000 de florini acordat bisericii ortodoxe române. La nivelul protopopiatul Săliște s-a adoptat regula ca preoții prin rotație să beneficieze pe rând de ajutorul imperial. La fel cum, după același principiu al echidistanței, toți parohii din Săliște își împărțeau egal veniturile din biserică. În anul 1884 guvernul maghiar a hotărât ca ajutorul să nu se mai împartă prin consistoriu, ci prin intermediul statului. Preoții din protopopiat au refuzat să primească „banii lui Iuda vânzătorul” și au publicat un protest, semnat printre alții de protopopul dr. Nicolae Maier și preotul din Săcel, Ioan Platoș³³.

Trei biserici se ridicau falnice în reședința protopopiatului:

1) *Biserica din Gruia*, în formă longitudinală, construită în 1742 de frații Câdea (Cânda, Oprea, Dumitru și Stana). Cunoscută sub numele de „Mănăstirea Căndeștilor” s-a zidit în stil romanic din cărămidă și piatră. Era acoperită cu țiglă. În anul 1883 avea obligațiuni de 800 florini și realități de 1.000 florini.

2) *Biserica Mare*³⁴, în formă de cruce, s-a sfințit la 13 ianuarie 1786 prin episcopul Ardealului, Ghedeon Nichitici. Construită în stil bizantin între anii 1761-1786 avea obligațiuni de 10.000 florini, o moară în valoare de 5.000 florini și o pădure de 2.000 florini. Cele mai artistice două strane din mijlocul bisericii, rezervate celor mai distinși membrii ai comunității, au fost dăruite de Dumitru Herția, primar al Săliștei. La 1 iunie 1919, în ele s-au recules regele Ferdinand și regina Maria³⁵, cu prilejul turneului regal prin Transilvania.

3) *Biserica din Brata* avea în turn două clopote de bronz, inscripționate cu anul în care au fost turnate (1881), de 200 kilograme, respectiv 180 kilograme. La biserică, sfințită în 8 septembrie 1881 de Miron Romanul, slujeau patru preoți: dr. Ioan Lupaș, dr. Dumitru Borcea, Ioan Popa și Iacob Șteflea.

4) *Schitul Foltea*, cu hramul „Sf. Gheorghe”, închinat eroilor neamului, s-a sfințit la 3 iunie 1926 de arhiepiscopul și mitropolitul Nicolae Bălan.

Comuna *Gura Râului* din potcoava Carpaților Meridionali avea două biserici: una mai veche din secolul al XVIII-lea și a doua din material solid (piatră și cărămidă), zidită

---

³² Textul rezoluției este publicat în „Telegraful Român”, IX, 1861, nr. 22; „Foaie pentru minte, animă și literatură”, XXIV, 1861, nr. 23, p. 179; Simion Retegan (coord.), *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1918*, vol. IV, București, 2007, p. 196.

³³ Liviu Patachi, *Monografia localității Săcel până la 1918*, editori: Ioan Opreșiu, Monica Opreșiu, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2019, p. 207.

³⁴ *Biserica Mare* are hramul „Înălțarea Domnului și Sf. Oprea” (Sfinții Mărginimii – Nicolae Oprea din Săliște, Ioan din Galeș și Moise din Sibiel, toți morți în închisoarea de la Kufstein, ca apărători ai ortodoxiei și luptători împotriva uniației).

³⁵ *Un țaran – „inspector școlar” Dumitru Herția din Săliște (1799-1882)*, extras din „Telegraful Român”, 1948, nr. 1-4, Sibiu, 1948, p. 5.

între 1763-1767 și demolată în martie 1886. La noua biserică meșterii constructori au fost frații Ferdinand și Iosif Königer din Sibiu³⁶. Suma estimată pentru edificarea ei s-a ridicat la circa 40.000 florini, bani deținuți de comuna bisericească Gura Râului și proveniți din exploatarea unei păduri. Au existat două planuri de biserică, unul elaborat de Gaertner, altul de Szalay³⁷. Cunoscută sub numele „Catedrala Mărginimii”, aceasta s-a sfințit la data de 23 noiembrie 1887.

Vreme de 29 de ani a rămas paroh în Gura Râului Ioachim Munteanu, încă din 1877. Originar din Tilișca, născut în 1847, se hirotonește, se căsătorește și vine preot la Gura Râului, ales de sinodul parohial și aprobat de consistoriul arhidiecezan. Aici găsește o parohie „tare înțelenită și plină de spini și mărăcini”, după cum însuși protopopului tractului Ioan Hannia s-a exprimat³⁸. Ulterior în 1906 devine protopop al Agnitei, calitate în care a participat ca delegat de drept la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. A decedat la Sibiu la 95 de ani. Este tatăl publicistului de la Orăștie, dr. Eugen Munteanu. În casa lui din Gura Râului i-a avut oaspeți pe istoricul Nicolae Iorga sau asesorul consistorial Ilie Cristea care i-au admirat bogata bibliotecă³⁹. A păstorit o comunitate care la 31 decembrie 1881 număra 1.738 persoane. Pe-atunci, vechea biserică, construită din material solid din anul 1767, nu avea o capacitate mai mare de 300-350 de suflete, care se îndesau până și în altar, încât nici ordinea, nici evlavia bisericească nu se putea susține. Drept urmare mulți localnici frecventau biserica greco-catolică și treptat se înstrăinau. Ioachim Munteanu a rezolvat divergențele cu familiile de vază din comună, cu protopopul Ioan Hannia⁴⁰ director seminarial în Sibiu și asesor al consistoriului arhidiecezan, cu membrii comitetului parohial, cu notarul, primarul, jurații comunali (epitropii Ioan Arsenie și Ioan Rebege). În timpul zidirii bisericii din Gura Râului, târnosită cu mare pompă în 1888 de mitropolitul Miron Romanul, a semnalat unele nereguli în administrarea fondurilor ecleziastice, arătând că „lupul e pus păcurar și capra grădinar”⁴¹. A scris monografia comunei Gura Râului⁴² premiată la un concurs pentru monografiile economice cu premiul II⁴³.

³⁶ „Tribuna”, IV, nr. 171 din 30 iulie/11 august 1887, p. 682.

³⁷ Gura Râului, 27 iulie 1882, Ioachim Muntean către oficiul protopresbiterial, în A.P.O.R.S., 190/1882.

³⁸ Gura Râului, 20 decembrie 1883, Reflecșiuni la acusa celor patru parohieni contra parohului Ioachim Muntean din 19/31 decembrie 1883, în A.P.O.R.S. 5264, III/536/1883.

³⁹ *Sate mărginene: Gura Râului. La aniversarea a 100 de ani de la nașterea fostului protopop local, Ioachim Munteanu*, în „Revista economică”, an XLIX, nr. 9-10, din 8 martie 1947, p. 39.

⁴⁰ Protopopul Ioan Hannia a intentat un proces de presă împotriva preotului Ioachim Munteanu și a redactorului ziarului „Telegraful român”, Nicolae Cristea. Juriul, cu 10 contra 2 voturi i-a declarat pe acuzați drept nevinovați. Vezi „Amicul familiei”, an IV, nr. 38, din 9/21 noiembrie 1880, p. 316.

⁴¹ Membrii comitetului parohial i-au solicitat daune preotului Ioachim Munteanu pentru că ar fi tăiat cu forța șapte pruni plini cu fructe din progradia bisericii. Parohul și-a motivat fapta prin aceea că pomii făceau parte din porția sa canonică. La 18 noiembrie 1881 Ioachim Munteanu îi scria protopopului: „un *Rumpfparlament parohial* s-a constituit la Gura Râului, sub presiunea unor agitatori. Sunt o mulțime de încercături care așteaptă rezolvarea în folosul bisericii pe care însă cărmacii comunei nu le văd, fiindu-le ochii astupați cu bârna din Sfânta Scriptură”. Vezi A.P.O.R.S., 351/1881. De-a lungul timpului împotriva lui s-au

În *Tilișca* au funcționat două parohii. Biserica zidită din 1782, pictată până în 1792, s-a sfințit în 1793 de mitropolitul Gherasim Adamovici. Prin eforturile preoților Ioan Iosof senior, Dumitru Miclăuș și Petru Iuga senior s-a creat, pe lângă fondul bisericii și al școlii, un fond parohial pentru salarizarea preoților, ajuns la frumoasa sumă de 38.000 coroane⁴⁴. Parohul emerit Petru Iuga senior a fost înmormântat în ziua „Înălțării Domnului” (16/29 mai 1919), cu toată cinstea cuvenită unui vrednic și devotat slujitor al altarului. Cuvântul de îngropăciune rostit de protopopul Lupaș se încheia cu povata creștinească care i-a călăuzit viața: „Ajută-te însuși și Dumnezeu te va ajuta !”. Comunitatea, formată din 535 de familii (2.426 suflete), se arată deranjată de câteva conflicte iscate între preoți⁴⁵ și de faptul că în noaptea de 18 spre 19 februarie 1909 casa de fier a bisericii din *Tilișca* s-a spart⁴⁶.

Biserica în formă de corabie din *Cacova* s-a construit pe vârful unui deal, între anii 1771 și 1775, în stil neo-bizantin. Conform inscripției de pe clopotul cel mare, s-a sfințit în 1774, pe timpul lui Sofronie. Satul sub forma unei potcoave care azi se numește Fântânele este vestită și pentru că aici s-a creat soiul de „mere cacovenești”. Marele mecena Alexandru Lebu, care și-a pus toată averea în sumă de un milion de coroane la „dispozițiunea națiunii mele române din Transilvania și Ungaria”, s-a născut aici și a făcut în 1862 prima pepinieră de pomi fructiferi. Exemplul pepinierii de pomi fructiferi din *Cacova* a fost urmat mai târziu de locuitorii din *Sibiul*. Timp de șapte ani (1861-1867), Alexandru Lebu a fost preot paroh în satul natal. S-a căsătorit de două ori și nu a avut copii. Prima soția a fost fiica preotului din Rășinari, Sava Popovici Barcianu. După cinci ani de căsnicie a rămas văduv și a renunțat la preoție, dedicându-se economiei. După decesul celei de-a doua soții (1893), Lebu s-a mutat la Sibiu și-a donat casa, locație în care a funcționat școala până în anul 1938. Casa din Sibiu, donată și ea Mitropoliei Ardealului s-a vândut cu 65.000 coroane, bani cu care s-a început construcția Catedralei Mitropolitane sibiene⁴⁷.

---

formulat câteva plângeri pe care le-a contestat și demontat, legate de cuminecarea unei văduve pe patul de moarte, unele injurii adresate preotului greco-catolic într-o cărciumă din Orlat, neimplicarea în legalizarea legăturii unor tineri care au deja un copil „din pat nelegiuit” și conviețuiesc în concubinată, vezi doc. 7 august 1885, Protocol luat în școala din Gura Râului, în care se susțin toate acuzele împotriva preotului Ioachim Munteanu, în A.P.O.R.S. 536/III/1883.

⁴² Ioachim Muntean, *Monografia economică culturală a comunei Gura Râului*, retipărire din „Foaia Poporului”, Sibiu, 1896.

⁴³ *Sate mărginene: Gura Râului ...*, p. 37.

⁴⁴ *Monografia școlii greco-orientale române din Tilișca*, în „Transilvania”, an XLIV, nr. I-II, ianuarie-aprilie 1913, p. 44.

⁴⁵ Preoții Ioan Iosof și Petru Iuga junior au primit o dojană aspră de la oficiul protopresbiterial (iulie 1910) pentru „purtări nedemne de tagma preoțească și expresii scandaloase”. Vezi A.P.O.R.S., I/30/1910. Pe de altă parte, între Petru Iuga senior și fiul său, Petru Iuga junior, a existat un conflict, ambii fiind convocați înaintea consistoriului arhiepiscopiei. La 2 martie 1909 se așterne o împăciuire între tată și fiu, în prezența protopopului Ioan Stroia.

⁴⁶ A.P.O.R.S., IV/14/1908.

⁴⁷ Ilie Hașeganu, *Figuri din Mărginime ...*, p. 83-88.

Preotul Alexandru Lebu a fost înlocuit cu Ioan Hanzu senior și apoi Ioan Hanzu junior. Preotul Ioan Hanzu slujea din 1868 când a fost hirotonit de Andrei Șaguna. Avea patru copii: cel mare, elev la Gimnaziul Luteran German din Sibiu și trei mici, acasă. Este autorul unei lucrări despre „Taina pocăinței”. A făcut din hotarul comunei *o adevărată grădină de pomi*⁴⁸.

În Cacova trăiau 163 familii, 385 suflete de parte bărbătească și 483 de parte femeiască. Biserica era clădită din piatră și s-a acoperit cu țigle în anul 1871. Din dobânda fondului bisericii se plătea salariul învățătorului (120 florini), cvartir și alte diurne, salariul cantorului (40 florini), al cârstnicului (20 florini), al clopotarului (12 florini) și toate cheltuielile necesare la școala confesională și la biserică. Biserica avea o moară care aducea 120 florini/an, venit vărsat în fondul bisericii. Preotul Ioan Hanzu junior (1874-1942), președinte al Camerei Agricole din plasa Săliște, membru al Astreii, implicat activ în organizarea gărzii naționale din Cacova la 1918, a asigurat după război inclusiv notariatul, autentificarea și legalizarea actelor⁴⁹.

Într-una din comunele mici din protopopiat, *Galeș*, averea bisericii crescuse în 1871 de la 300 la 1.000 florini, spre lauda și mulțumirea generală⁵⁰. Doi preoți oficiau slujbe religioase: Dimitrie Iosof, tată a șase copii, și Nicolae Răchițan, mai tânăr cu cinci ani, tată a șapte copii. Biserica zidită din 1809 avea un fond parohial și dispunea de un turn cu ceas cu mecanism din 1810, originar din Elveția⁵¹.

Biserica din *Săcel* cu hramul Sf. Nicolae s-a sfințit la 9 noiembrie 1824 de episcopul Vasile Moga. Deoarece se degradase cu timpul și necesita reparații, frații Gligor și Ioan Dancu, oieri în România și economi de vite în Basarabia, au oferit donații pentru zidirea unei noi biserici. Lucrările de zidire a unei noi biserici vor începe în 1910, iar altarul va fi pictat de Dimitrie Cabadaieff. În 8 septembrie 1911 biserica a fost sfințită de mitropolitul Ioan Mețianu⁵².

Biserica din *Vale* s-a mărit și reparat în 1843. Dispunea de un fond administrat de epitropia parohială, constând în bani și obligațiuni în sumă de 700 florini și realități în sumă de 3.268 florini⁵³. Clădită din cărămidă și piatră, biserica în stil navă declarată monument istoric a fost pictată de Ioan Zugravul în interior și exterior, apoi sfințită prin episcopul Vasile Moga.

Biserica din *Mag* a fost zugrăvită în 1912, cu prețul de 3.000 de coroane, de pictorul Dimitrie Cabadaieff⁵⁴, în stilul bizantin-răsăritean⁵⁵.

⁴⁸ A.P.O.R.S., I/49/1911.

⁴⁹ Marius Boromiz (coord.), *Mărginenii Sibiului pentru Marea Unire*, Sibiu, Editura Salgo, 2019, p. 214.

⁵⁰ „Telegraful Român”, XIX, 1871, nr. 43, p. 171-172.

⁵¹ Galeș, 21 ianuarie 1884, *Conspect despre date statistice din comuna Galeș*, în A.P.O.R.S., 66/1884.

⁵² Liviu Patachi, *Monografia localității Săcel ...*, p. 212.

⁵³ A.P.O.R.S., 59/1884.

⁵⁴ Născut în Bulgaria în 1877, Dimitrie Cabadaieff a studiat la Școala de Arte Frumoase din Sofia și la Academia de Belle Arte din Veneția. În 1911 s-a căsătorit și s-a mutat la Sibiu, unde a fost angajat profesor de desen la Școala Normală și apoi la Seminarul Teologic. Membru ordinar în despărțământul Săliște al Astreii.

În 1918 venitul bisericii din Topârcea era de 4.809,25 coroane⁵⁶. În biserici se serbează parastase pentru testatori și li se pomenesc numele la liturghie, fapt prevăzut în circulara semnată de vicarul Nicolae Popa, referitoare la Dimitriu Andronic (comerciant din Sibiu) și la fundația sa de 120.000 florini pentru românii greco-orientali neuniți din Transilvania⁵⁷.

În 1873 s-a celebrat jubileul de 25 de ani de la urcarea pe tron a lui Francisc Iosif I (20 noiembrie/2 decembrie 1848). Cu acest prilej, în fiecare biserică din arhiepiscopie s-a celebrat serviciul divin, făcându-se sfintele rugăciuni prescrise la serbarea nașterii Majestății Sale, conform circularei nr. 1074/1873⁵⁸.

De la bisericile protopopiatului Săliște s-au rechiziționat între anii 1916-1917 de armata austro-ungară 28 de clopote în greutate de 1.879 kilograme⁵⁹. Ca despăgubire s-a acordat o sumă minimă de 4 coroane/kg, care s-a depus la Casa Consistoriului Arhiepiscopicean cu o dobândă de 3%. Văduva Comana Mosora a lăsat o fundație de 3.000 coroane în 1917 pentru achiziționarea de clopote la biserică din Săliște. Donează prin testament (10 noiembrie 1914) pentru institutul „Binefacerea”, în care se vor ocroti bolnavii și neputincioșii, suma de 100 coroane. Casa de piatră, o grădină și un loc „Între Păraie” le donează bisericii din Săliște, pentru școală lașă 50 coroane, iar pentru fondul parohial și pentru fondul copiilor săraci, câte 30 coroane⁶⁰.

La nivelul protopopiatului s-au desfășurat conferințe preoțești și cercuri religioase. Preoții și învățătorii au ținut predici și prelegeri populare. În 1915, în cele 13 parohii ale protopopiatului s-au ținut 290 de predici (106 în Săliște, 48 în Aciliu, 30 în Gura Râului, 20 în Alămor, 19 în Topârcea etc.)⁶¹. Funcționau 13 școli cu 26 învățători (17 definitivi și 6 provizorii). Școala normală capitală din Săliște avea șapte învățători și o învățătoare, iar salariul cadrelor didactice se plătea din fondurile școlare, alodiu, lada bisericii, de la popor, din alte izvoare, din victualii. În nicio comună nu era școală comunală sau de stat, toate erau școli confesionale. Averele școlare includeau pământ, bani și hârtii de valoare, bucate, regalii. Salariile învățătorilor variau între 250

Deschide expoziții personale la Cluj, Brașov, București, Sibiu, Craiova. Pictează la Baia Mare; sub influența mitropolitului Nicolae Bălan realizează câteva fresce. Îndrăgește genul și pictează peste 20 de biserici, majoritatea în Transilvania. Publică în „Lucafărul” articole despre pictori și pictura bulgară. Vezi „Lucafărul”, 1913, nr. 9, p. 304.

⁵⁵ *Raportul general al oficiului protopopesc gr.-or. român din Săliște despre afacerile și starea culturală a protopopiatului Săliște în cursul anului 1912*, în „Revista teologică”, an VII, nr. 6-7, din 15 martie/1 aprilie 1913, p. 196.

⁵⁶ Bugetul bisericii pe anul 1918, în A.P.O.R.S., 9832/1918.

⁵⁷ Circularul nr. 1767, în A.P.O.R.S., 311/1881.

⁵⁸ A.P.O.R.S., 136/1873.

⁵⁹ Raportul general al oficiului protopopesc ortodox român către sinodul protopopesc ordinar convocat pe ziua de 30 iulie 1919, în A.P.O.R.S., I/6/1919, 308, f. 13.

⁶⁰ Săliște, 10 noiembrie 1914, Testamentul văduvei Comana Vasile Mosora, încheiat în prezența martorilor Ioan Lupaș și dr. Dumitru Borcia, în A.P.O.R.S., 51/1917.

⁶¹ Raportul general al oficiului protopopesc gr.-or. român din Săliște despre afacerile bisericesti, școlare și epitropești ale protopopiatului Săliște în cursul anului 1915, în A.P.O.R.S. I/6/1916.

și 400 florini anual⁶². În anul școlar 1915-1916, școala din Săliște avea un învățător-bibliotecar, în persoana lui Emil Păcală.

În 1914 se înființează Biblioteca Centrală Protopopească Săliște din cărțile donate de Ioan Lupaș, din publicațiile dăruite de Academia Română, din broșurile dăruite de comitetul arhidiecezan, cu scopul de a pune la dispoziția credincioșilor din protopopiat mijloacele necesare pentru a-și lărgi și adânci cultura religioasă. În sala bibliotecii s-a așezat un dulap pentru cărți, care a costat 855 coroane, o masă și trei scaune. La inițiativa lui Ioan Lupaș s-au organizat reuniuni de femei în Cacova, Gura Râului, Topârcea, Tilișca și s-a creat *Societatea femeilor ortodoxe române din Săliște* (21 mai 1914).

Biblioteca bisericii din Sibiel avea la sfârșitul anului 1915 un total de 730 de cărți, în valoare de 1.200 coroane. Au fost citite de 73 elevi și adulți, iar la Săliște biblioteca parohială a fost cercetată de 218 cititori. Cele 5 categorii de cărți (de istorie bisericească, istorie națională, literatură cultă, literatură populară, literatură teatrală, reviste și literatură străină) s-au prețuit la valoarea de 5.544 de coroane⁶³.

Se acorda ajutor pentru orfanii de preoți; de pildă, în Gura Râului orfanii rămași după preotul Ioan Manta primesc în anul 1881 venituri în natură și în bani de 118,83 florini⁶⁴. Preotesele văduve (Iustinia Popoviciu din Cristian, Maria Bersanu din Cacova, Maria Damian din Gura Râului) sunt ajutate cu câte 12 florini⁶⁵ din fondul tipografiei arhidiecezane pe anul 1873 (martie 1874). Circularul din 13 decembrie 1873 nr. 1230 fixa o subvenție pentru preotesele văduve din venitul tipografiei; la nivelul protopopiatului s-au propus opt nume din Cristian, Galeș, Tilișca, Cacova, Sibiel și Gura Râului⁶⁶.

La Săliște apare din 24 august 1919 „Cuvântul Poporului”, foaie culturală, economică, industrială și politică, avându-l ca redactor Petrea Dascălul, cunoscutul scriitor popular. Din 1922, Elie Măgeanu, cel care a pus bazele tipografiei, editurii și librăriei „Săteanului”, asigură redacția ziarului. Printre colaboratorii „Cuvântului Poporului” au fost cunoscuții și apreciații scriitori dr. Ioan Lupaș, Axente Banciu, D. D. Roșca, dr. C. Bucșan⁶⁷. Din 1926 ziarul săptămânal local devine organ al Partidului Național Român din Transilvania; din 1933 este organ al Partidului Național Agrar și din 1936 organ al Partidului Național Creștin. Proprietarul Ilie Măgeanu (1890-1954) publică în Săliștea natală broșura *Constituție și autonomie*, prelegere populară de Ioan Lupaș, în 8.000 de exemplare. Suportă cheltuielile de tipar, cu condiția ca jumătate din câștig să-i revină și jumătate să fie administrat de fondul Șaguna⁶⁸.

⁶² Raportul general al oficiului protopopesc gr.-or. român din Săliște despre afacerile bisericești, școlare și epitropești ale protopopiatului Săliște în cursul anului 1884, în A.P.O.R.S., 78/I/1885.

⁶³ A.P.O.R.S., I/12/1915.

⁶⁴ A.P.O.R.S., 230/1881.

⁶⁵ Banii au fost împărțiți de protopopul Ioan Hania conform adresei nr. 621/B/1874 și s-au întocmit chitanțe pentru 36 florini. Vezi A.P.O.R.S., 36/1874.

⁶⁶ A.P.O.R.S., 7/1874.

⁶⁷ „Telegraful Român”, LXVII, nr. 88 din 13 septembrie 1919, p. 3.

⁶⁸ Raportul general al oficiului protopopesc ortodox român către sinodul protopopesc ordinar convocat pe ziua de 30 iulie 1919, în A.P.O.R.S., I/6/1919, f. 28.

Ilustrații

Fig.1.

Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște. Foto: Daniela Deteșan, 20 februarie 2014.

Fig.2.

Biserica Mare, Săliște.

Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște, 2014.

Fig.3.

Biserica Brata, Săliște.

Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște, 2014.

Fig.4.

Biserica din Grui, Săliște.

Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște, 2014.

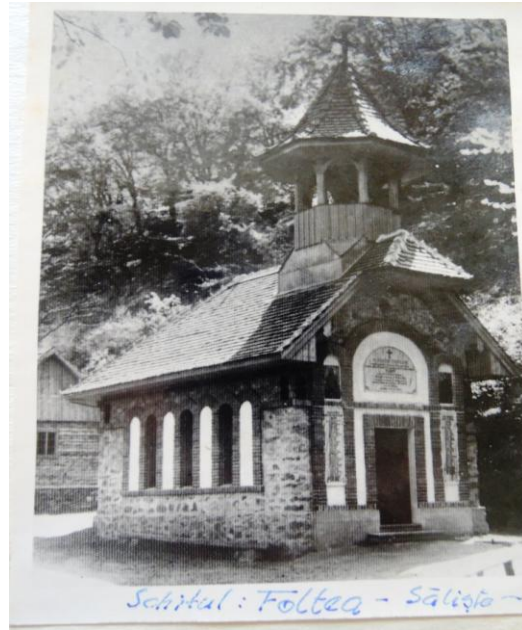

Fig.5.

Schitul Foltea, Săliște.

Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște, 2014.

Fig.6.

Preot Dumitru Borcea (1772-1853), Săliște.

Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște, 2014.

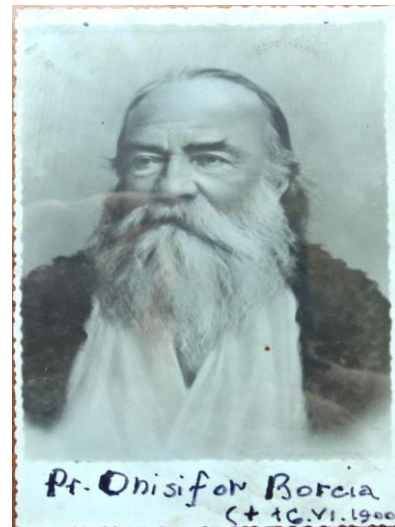
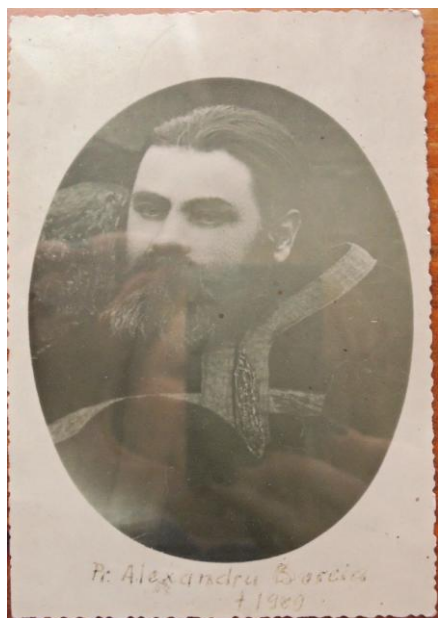

Fig.7.

Preot Onisifor Borcea (dec. 16 iunie 1900), Săliște.

Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște, 2014.

Fig.8.
Preot Alexandru Borcea, Săliște (dec. 1969).
Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște,
2014.

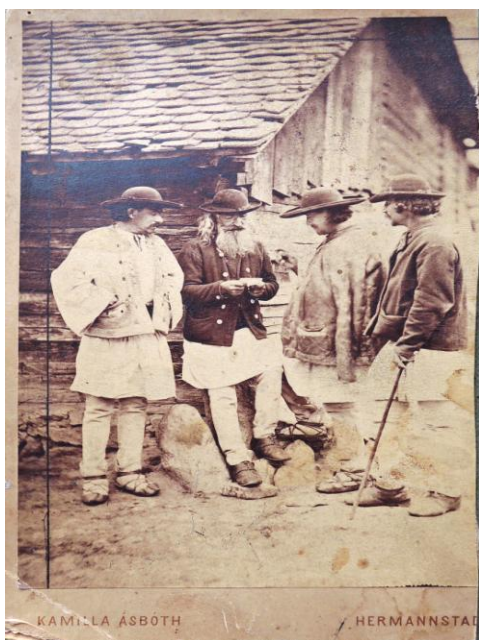
Fig.9.
Preot Daniel Neamțu, Săliște.
Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște,
2014.

Fig.10.
Biserica din Gura Râului. Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște, 2014.

Fig.11.
Biserica din Cacova (Fântânele).
Foto: Muzeul Protopopiatului Ortodox Săliște, 2014.

Fig.12.
Preot Ioan Răchișan, Galeș.
Foto: Muzeul Protopopiatului
Ortodox Săliște, 2014.